

JOLANTA KOZIEJ

POSTAĆ MARYI W FILMIE

W początkach rozwoju sztuki filmowej Maryja była ukazywana jako postać drugoplanowa w filmach biblijnych¹, zwłaszcza pasyjnych o Jezusie Chrystusie, zazwyczaj w schematycznych obrazach zgodnych z przekazem ewangelicznym². Początkowo kinematografia nie potrafiła stworzyć filmu o Maryi, który pokazywałby nadprzyrodzony charakter jej życia³. Widzowie zazwyczaj po obejrzeniu takiego filmu mieli wrażenie jakby Matka Jezusa była postacią idealną, która nie jest w stanie odsłonić żadnych uczuć, które nie pasowałyby do jej nadzwyczajnej roli.

Kilkakrotnie twórcy próbowali przeprowadzić fragmentaryczną rekonstrukcję Jej życia na podstawie tekstów biblijnych i przekazów apokryficznych⁴.

JOLANTA KOZIEJ – pracownik Instytutu Leksykografii KUL, asystent naukowy w dziale literatur światowych; adres do korespondencji – e-mail: lotos@kul.lublin.pl

¹ M. H e n d r y k o w s k i, *Słownik terminów filmowych*, Poznań 1994, s. 35.

² Szerzej to zagadnienie omawiają: R. G. B u r n e t t, *The Cinema for Christ*, London 1934; A. R u s z k o w s k i, *Religion and the Film*, Dublin 1951; *Dieu au cinéma. Problèmes esthétiques du film religieux*, Paris 1953; A. A y f r e, *Cinéma et mystère*, Paris 1968; R. H. C a m b e l l, M. R. P i t t s, *The Bible on Film. A Checklist 1897-1980*, Metuchen-London 1981; H. A g e l, *Le visage du Christ et l'écran*, Paris 1985; H. A g e l, *Cinéma et Bible*, w: *Dictionnaire encyclopédique de la Bible*, Turnhout 1987, s. 280-282; D. S k o t a r c z a k, *Dzieje biblijne w dziejach kina*, „W drodze” 1988, nr 3, s. 90-101; L. J. K r e i t z e r, *New Testament in Fiction and Film. On Reversing the Hermeneutical Flow*, Sheffield 1993; M. T i e m a n n, *Bibel im Film. Ein handbuch für Religionsunterricht, Gemeindarbeit und Erwachsenenbildung*, Stuttgart 1995; E. L a u r a, *Gesù nel cinema*, Roma 1997; R. Z w i e c k, *Evangelienrezeption im Jesusfilm*, Würzburg 1997; *Religion in Film*, Knoxville 1998; *Religion im Film. Lexikon mit Kurzkritiken und Stichworten zu 2400 Kinofilmen*, Köln 1999; I. K o l a s i ń s k a, *Film biblijny*, w: *Wokół kina gatunków*, Kraków 2001, s. 197-236; O. K a t a f i a s z, *Encyklopedia Kina*, Kraków 2003, s. 101, 798-800.

³ Zob. L. J e ż o w s k i, *Obecność Maryi w sztuce filmowej*, „Homo Dei” 26(1957), s. 933; L. C a s t e l l a n i, *Temi e figure del film religioso*, Leumann 1994.

⁴ Zob. L. B ö e r, *Marien-Film*, „Stimmen der Zeit. Monaschrift für das Geistesleben der Gegenwart” 148(1951), s. 461-463.

Pod koniec XX w. zrealizowano kilka filmów, w których Maryja była pierwszoplanową postacią z bogatszym profilem psychologicznym. Protestant Jean Dellanoy wyreżyserował obraz *Marie de Nazareth* (*Maria z Nazaretu*, Francja–Belgia–Maroko, 1994) według tekstów Pisma Świętego⁵ W roli głównej zagrała Myriam Muller. Dzieło to jest krótką parafrazą Ewangelii przeżywaną z punktu widzenia Matki Zbawiciela. Reżyser Kevin Connor zrealizował na podstawie scenariusza Alberta Rossa *Mary, Mother of Jesus* (*Maryja, Matka Jezusa*, Stany Zjednoczone, 1999)⁶ Młodą Maryję zagrała Melinda Kinnaman, a dorosłą – Pernilla August. Bardzo ważnym elementem tego filmu jest przedstawienie sceny Zwiastowania, doskonale uchwycona zostaje prawda o całkowitym oddaniu się młodej dziewczyny posłudze Bogu, której dalsze losy potoczą się z perspektywy świętej Matki, bogobojnej, ale i cierpiącej u stóp Golgoty. Film dość wiernie oddaje jej sytuację. Po narodzeniu Jezusa i pokłonie trzech Mędrców Święta Rodzina ucieka do Egiptu, skąd po 12 latach wraca do rodzinnego miasta. Tu Jezus dzięki Matce poznaje wnikliwie Pismo Święte. Odtąd akcja filmu przenosi się o kolejne 18 lat, wówczas to Jezus, po śmierci Józefa, przyjmuje wraz z Maryją chrzest z rąk Jana. Po tym opuszcza Matkę i udaje się na pustynię, by rozpocząć swą misję. Po skrótowo ukazanej – w symbolicznych niekiedy obrazach – działalności Jezusa twórca filmu przechodzi do wydarzeń Wielkiego Tygodnia, w których Maryja obecna jest na dziedzińcu Piłata i w drodze na Golgotę, gdzie odmawia (według scenariusza filmu) pod krzyżem *Ojcze nasz*. W filmie tym reżyser posłużył się stereotypowymi obrazami charakterystycznymi dla filmów biblijnych, a Maryja ukazana jest konwencjonalnie w biało-błękitnym płaszczu, co ma wskazywać na jej niewinność i czystość jako Niepokalanej Dziewicy. Connor nadał jej specyficzne cechy, ukazał Ją jako kobietę mądrą, stanowczą i odważną, to jednak postać nie została pogłębiona psychologicznie, reżyser dystansuje się od przybliżenia zróżnicowanych stanów emocjonalnych postaci, na co wskazywałyby tak a nie inaczej przedstawione obrazy.

Na uwagę zasługuje film brazylijski *Maria, Mãe di Filho de Deus* (2003), znany też w wersji ang. *Mary, Mother of the Son of God*. Jest historią Matki Zbawiciela z rozwiniętymi wątkami pozabiblijnymi. Kanwą filmu jest opowieść prezentowana przez księdza 7-letniemu dziecku pozostawionemu pod jego opieką.

⁵ M. L i s, *100 filmów biblijnych. Leksykon*, Kraków 2005, s. 89-90.

⁶ Tamże, s. 90-92.

Do postaci Maryi (jej rolę odegrała Myriem Roussel) nawiązuje luźno film *Je vous salue, Marie* (*Zdrowaś Mario*, Francja–Szwajcaria–Wielka Brytania, 1984) według scenariusza i reżyserii Jeana-Luc Godarda⁷. Ówczesną sytuację autor przenosi w realia współczesnej Genewy, na stację benzynową, gdzie pracuje Maria, która dowiaduje się od Gabriela, że zostanie matką. Zarówno jej narzeczony Józef, jak i ginekolog nie ukrywają zaskoczenia, gdyż Maria jest dziewicą, a jednocześnie kobietą brzemienną. Gabriel mówi Józefowi, że w tej sytuacji musi chronić „misterium, jakie dokonuje się w narzeczonej” Maria po urodzeniu dziecka, a więc po zakończeniu misji, upodabnia się do innych kobiet. Symbolem tego jest ostry, wręcz wyzywający makijaż i krótka spódniczka. Film wywołał reakcje negatywne ze strony części katolików, którzy zarzucali zbyt czytelne analogie.

Postać Maryi po raz pierwszy pojawiła się na ekranie w 10-minutowym filmie *La vie et la passion du Christ*, wyreżyserowanym przez braci Augusta i Louisa Lumiere (*Życie i męka Jezusa Chrystusa*, Francja 1897); Maryja pokazana została statycznie w scenie pierwszej jako matka czuwająca przy nowo narodzonym Jezusie. W scenie drugiej bierze udział w ucieczce Świętej Rodziny do Egiptu, natomiast w kolejnej wraz z Marią Magdaleną całuje szatę Jezusa, prosząc o łaskę Heroda dla swego Syna.

Maryja jest także bohaterką *Le vie et la passion de Jésus-Christ* (Francja, 1905; reżyseria – Ferdinand Zecca i Lucien Nonguet), który wszedł w skład całej serii filmów o Jezusie kręconych w latach 1902-1907 znanych pod tytułem *La Vie et la Passion de NSJC*.

W krótkim 60-minutowym obrazie *From the Manger to the Cross* (*Od żłóbka do krzyża*, Stany Zjednoczone, 1912) w reżyserii S. Olcotta (zagrała ją autorka scenariusza – Gene Gautier) pojawiła się Maryja w scenie narodzin Syna Bożego i ucieczki do Egiptu⁸; podobnie w filmie *Christus* (*Chrystus*, Włochy, 1916; reżyseria Giulio Antamoro i Ignazio Lupi) Maryja występuje w kilku scenach zgodnych z przekazem ewangelicznym⁹. We wszystkich tego typu produkcjach przeważa maniera naturalistyczna w odtwarzaniu scen. Scenarzyści i reżyserzy trzymali się ściśle zapisu Ewangelii i tradycji ikonograficznej. Nie wyeksponowano głębi psychologicznej postaci, jest ona ujęta bardzo statycznie, pozbawiona niekiedy cech zwykłej kobiety żydowskiej żyjącej w Nazarecie. W *Intolerance* (*Nietolerancja*, Stany Zjednoczone, 1916)

⁷ Tamże, s. 140-141.

⁸ Tamże, s. 104-105.

⁹ Tamże, s. 32-33.

w reżyserii D. W. Griffitha (w tej roli Lilien Langdon)¹⁰ Maryja z początku bierze udział w scenie wesela w Kanie Galilejskiej. Później jej postać przewija się marginalnie w całej akcji filmu, ale nie wzbudza większego zainteresowania jako postać sceniczna. Podobnie do postaci Maryi (w jej rolę wcieliła się Eva Gühne) odwołał się w kilku scenach reżyser Dimitri Buchowetzky w filmie *Der Galiläer (Galilejczyk, Niemcy, 1921)*, zbliżonym do widowiska pasywnego w bawarskim Oberammergau¹¹ W niemieckiej kinematografii postać Maryi (zagrała ją aktorka Henny Porten) ukazana została jeszcze w filmie *I. N. R. I – Ein Film der Menschlichkeit (I. N. R. I., Niemcy, 1923)*, do którego scenariusz i reżyserię stworzył Robert Wiene¹² Maryja, w której rolę wcieliła się Dorothy Cumming, obecna jest w filmie wielokrotnie wykorzystywanym w pracy misyjnej Kościoła *King of Kings (Król Królów, Stany Zjednoczone, 1927)* w reżyserii Cecila B. DeMillea¹³ Maryja stała się też bohaterką filmu o tym samym tytule w reżyserii Nicholasa Ray'a; Stany Zjednoczone, 1961, który jest remakiem z 1927)¹⁴ Matka Jezusa pojawiła się też w filmie Juliena Duviviera *Golgotha (Golgota, Francja, 1935)*, a jej rolę odegrała Juliette Verneuil¹⁵

Po wojnie w jednym z pierwszych filmów z udziałem Maryi pt. *Mater Dei (Matka Boga, Włochy, 1950)* twórcy znów wyeksponowali tylko wygląd zewnętrzny postaci, odzianej w tradycyjną białą szatę i niebieski płaszcz. Matka Boga wyróżnia się tu doskonałą znajomością fragmentów Pisma Świętego. Na uwagę zasługuje w tym okresie film angielski Waltera Rilla *Ecce Homo (1951)*, ponieważ reżyser chyba po raz pierwszy umiał z umiarem i dyskretnie pokazać przekonujący obraz świętości Maryi jako postaci nieposągowej, ale odślaniającej dyskretnie swe uczucia.

Matka Boska towarzyszy Jezusowi w filmie *Il Vangelo secondo Matteo (Włochy–Francja, 1964)*, w którym odtwórczyniami roli były nieprofesjonalistki Margherita Caruso oraz Susanna Pasolini – matka reżysera¹⁶ Maryja sporadycznie (w jej rolę wcieliła się Dorothy McGuire) pojawia się w *The Greatest Story Ever Told (Opowieść wszech czasów, Stany Zjednoczone,*

¹⁰ Tamże, s. 103-104.

¹¹ Tamże, s. 53-54.

¹² Tamże, s. 59-60.

¹³ Tamże, s. 80-81.

¹⁴ Tamże, s. 81-83.

¹⁵ Tamże, s. 56-57.

¹⁶ I. B u t l e r, *Religion in the Cinema*, New York 1969, s. 54.

1965)¹⁷ G. Stevensa, w którym reżyser zrezygnował ze sceny Zwiastowania Maryi, wędrówki do Betlejem i narodzin Syna Bożego, oddając tę część opisu biblijnego przez słowa *Prologu* z Ewangelii według św. Jana. Matka Jezusa jest też jedną z bohaterek obrazu filmowego *Il Messia* (*Mesjasz*, Włochy–Francja, 1975) w reżyserii Roberto Rosseliniego¹⁸ Na uwagę zasługuje w nim scena kończąca dzieło. Maryja, najpierw stojąca w cieniu i pochylona, płacze nad pustym grobem. Nagle jej twarz zostaje oświetlona przedziwnym światłem, a nad nią po błękitnym niebie przesuwają się symbolicznie jeden obłok¹⁹ Wydaje się, iż jest to ciekawe ujęcie, przekazujące prawdę o śmierci, ale i zmartwychwstaniu Syna Bożego.

W Filmie *Gesù of Nazareth* (*Jezus z Nazaretu*, Włochy–Francja–Wielka Brytania, 1976) Franco Zeffirellego²⁰ Maryja, którą zagrała Olivia Hussey, obecna jest już w pierwszych scenach. Najpierw pojawia się jako młoda, pełna życia i wdzięku dziewczyna, która poślubia Józefa. W dalszej części już jako Matka, rozeznająca po części zamiary Boga, wiernie towarzyszy Jezusowi w czasie działalności apostołskiej. Jako zboląca Matka – symbol całej ludzkości – wędruje w bólu na Golgotę, przeświadczona o ważnej misji Syna. Kluczowa rola Maryi (jej rolę odegrała aktorka Madeleine Stowe) została ukazana w filmie *The Nativity* (Stany Zjednoczone, 1978), reżyserowanym przez Bernarda L. Kowalskiego. Zasadniczym zwrotem w jego akcji jest scena Zwiastowania, w której nie widać anioła, nie słyhać głosu. Maryja jedynie zadaje pytania i odpowiada na nie swoją zgodą. Matka Syna Człowieczego jest też jedną z bohaterek dzieła *Jesus* (*Jezus*, Stany Zjednoczone, 1979) w reżyserii Petera Sykesa i Johna Krisha, zrealizowanego na podstawie Ewangelii św. Łukasza w środowisku konserwatywnych chrześcijan północnoamerykańskich²¹ W postać Maryi, słabo umotywowaną od strony psychologicznej, wcieliła się Rivka Neumann.

Kilka scen z udziałem Maryi pokazał w swym filmie *Un bambino di nome Gesù* (*Dziecko imieniem Jezus*, Włochy 1988) Franco Rossi²², który rolę tej postaci powierzył Carmen Sanmartin; wkrótce nakręcono jeszcze jedną część,

¹⁷ L i s, *100 filmów biblijnych*, s. 106-108.

¹⁸ Tamże, s. 93-94.

¹⁹ V F a n t u z z i, *Chi censura „Il Messia di Rossellini?”*, „Civiltà Cattolica” 129(1978), z. 1, s. 62; M. L i s, *Audiowizualny przekład Biblii. Od translatio do transmeditatio*, Opole 2002, s. 111.

²⁰ L i s, *100 filmów biblijnych*, s. 70-72.

²¹ Tamże, s. 63-64.

²² Tamże, s. 41-42.

w której Matkę Jezusa zagrała Irene Papas. W rolę Maryi wcieliła się Verne Bloom w kontrowersyjnym filmie *The last Temptation of Christ (Ostatnie kuszenie Chrystusa, Stany Zjednoczone 1988)* na podstawie książki Nikosa Kazantzakisa w reżyserii Martina Scorsese²³

Maryja, której postać ukazała aktorka Eleanor Bron, towarzyszy Jezusowi w drodze na śmierć krzyżową w filmie *The Day Christ Died (Dzień, w którym umarł Chrystus, Stany Zjednoczone, 1980)* w reżyserii Jamesa Cellana Jonesa²⁴ Także kilka interesujących scen z udziałem Matki Jezusa (np. wspomnienia narodzin Syna) przedstawia film *Jesus (RFN–Włochy–Stany Zjednoczone–Czechy, 1999)* z telewizyjnego cyklu „La Bibbia”

Do analizowanej postaci odwołał się reżyser Raffaele Mertes w telewizyjnym filmie *Giuseppe di Nazareth (RFN–Włochy, 1999)* na podstawie powieści Gianmario Pagano²⁵ Twórcy filmu, opierając się na zdawkowych wzmiankach o Józefie w tekście ewangelicznym, poszerzyli materiał filmowy o wiele scen i dialogów pozabiblijnych, np. ucieczka przed Rzymianami mieszkańców wioski w góry, sprzeciw Józefa wobec przemocy i zabijania. Często w filmie pojawia się oboje bohaterów, cieśla oraz Maryja, która najpierw jest jego narzeczoną, a po roku poślubia go. Poszerzeniu ulegają zwłaszcza obrazy przedstawiające dramat młodych (głównie odrzucenie brzemiennej dziewczyny przez miejscową ludność i rabina), którzy stają w obliczu narodzin Syna Bożego. Specyficznie w filmie została ukazana scena dialogu Maryi z aniołem podczas Zwiastowania, w której wypowiada Ona tylko słowa: „Nie lękam się... Ja?... Błogosławiona... Niech będzie, tak jak mówisz” Z tego okresu pochodzi też produkcja kanadyjska *Jesus (1999)* w reżyserii Rogera Younga, film przygotowany dla telewizji, w którym Maryja dyskretnie, ale stale uczestniczy w życiu Swego Syna. W podobnej roli występuje w filmie amerykańskim *Gospel of John (2003)* w reżyserii Philipa Seville. Edukacyjny charakter ma film dramatyczny *The Nativity Story (Historia narodzenia/Narodzenie, Stany Zjednoczone, 2006)* w reżyserii Catherine Hardwicke. Autorem scenariusza jest Mike Rich, który skupił się na pokazaniu (wykorzystując teksty z Ewangelii Mateusza i Łukasza): historii Maryi (odtwórczyni roli Keisha Castle-Hughes) i Józefa, kiedy byli narzeczeństwem i związanych z tym problemów w sytuacji zwiastowania przez Anioła nowiny o poczęciu dziecka, niechęci ludzi z otoczenia

²³ Tamże, s. 109-110.

²⁴ Tamże, s. 45-46.

²⁵ Tamże, s. 74-75.

zgorzonych sytuacją młodych, następnie „zbawiennego” snu Józefa, ich podróży do Betlejem tuż przed narodzeniem Jezusa, narodzin Syna Człowieczego, a następnie pełnej przygód ucieczki rodziny do Egiptu, która ratuje swoje dziecię przed gniewem Heroda.

W ostatnim czasie na uwagę zasługuje film *Pasja* Mela Gibsona z roku 2004²⁶ z uwagi na swój artystyczny charakter i siłę oddziaływania. Maryję w tym filmie zagrała znana aktorka rumuńska Maia Morgenstern. Matka wspiera wiernie Chrystusa w czasie Jego męki i śmierci krzyżowej. Innowacją filmu było stworzenie kilku scen niebiblijnych w nowatorskich ujęciach, np. kiedy Maryja w humorystycznej niemal scenie z radością towarzyszy Jezusowi przy pracy w warsztacie. Wielkie wrażenie wywołuje ujęcie, w którym wraz z Marią Magdaleną cierpliwie i z namaszczeniem ściera z posadzki krew skatowanego Syna Bożego. Tu podkreślona została głęboka teologia tego filmu. Maryja, jako Matka Syna i całej ludzkości, ma w sobie niewidzialną siłę i moc, a z Jej drogi usuwają się nawet oprawcy. Jej rysy i postawa zdradzają zaangażowanie Jej jako zbolełej Matki, zwłaszcza w wymownej scenie spotkania z Synem podczas drogi krzyżowej. Maryja mimo przejęcia, tragedii jest świadoma swego uczestnictwa w zbawczym dziele jako przyszła Matka Kościoła i Pośredniczka łask oraz Opiekunka świata.

Postać Maryi ukazana została też w filmach opartych na rock-operach – *Jesus Christ Superstar* N. Jewisona (Stany Zjednoczone, 1971)²⁷ i *Godspell* D. Greene’a (Stany Zjednoczone, 1973)²⁸, które przedstawiają ją w konwencji przyjętej przez nowe ruchy artystyczne.

W kinematografii pojawiły się też utwory inspirowane dziełami plastycznymi²⁹. Ta grupa wyróżnia się pod względem artystycznym i religijnym, jednak w tych filmach, odtwarzających życie Maryi na podstawie kompozycji malarskich czy rzeźbiarskich, tematem głównym staje się sztuka. Twórcy skupili się w nich zasadniczo na artyście, jego szkole i konkretnych dziełach. Arcyprodukcją okazał się film Haesaertesa *Un siècle d’or ou les primitifs flamands* (1954). Do filmów tego typu należą *Vita di Maria* (Życie Maryi, Włochy, 1949), *L’Eterna ispiratrice* (Francja, 1948), *La Vie du Christ* (Francja, 1951), *En quête de Marie* (Francja, 1953). W kilku poddano

²⁶ Tamże, s. 112-113; por. M. D o p a r t o w a, *Czy kino może nawrócić? Wokół „Pasji” Mela Gibsona*, Kraków 2004; *Die Passion Christi. Der Film von seine theologischen und kunstgeschitlichen Kontexte*, Münster 2004.

²⁷ L i s, *100 filmów biblijnych*, s. 64-65.

²⁸ Tamże, s. 55-56.

²⁹ Zob. J e ż o w s k i, *Obecność Maryi w sztuce filmowej*, s. 934-935.

analizie konkretną kompozycję, np. *L'Evanile de la pierre* (1949) oraz *Ave Maria* (Francja, 1954) oparty na miniaturach francuskich z XIV i XV wieku. Pod względem artystycznym wyróżniają się filmy włoskie, głównie *Le Madone che vide il Perugino* (1949), *Le Madone di Raffaello* (1950). Z polskich wyróżnić można dokumentalny film, zrealizowany dla telewizji, *Matka Boska pustynna* w reżyserii i scenografii Jerzego Lubacha. Kanwą filmu są prace wykopaliskowe prowadzone pod patronatem Unesco od 1960 roku w Farras przez Kazimierza Michałowskiego, dzięki którym odkryto wiele cennych archiwaliów, w tym malowidła ścienne madonn i wizerunki Maryi.

Arcydziełem w grupie filmów opartych na sztuce plastycznej jest *Il dramma di Cristo* L. Emmera, który posłużył się freskami Giotta di Bondone z kaplicy Scrovegnich (tzw. Cappella S. Maria dell' Arena) w Padwie. Wysoko oceniony też został film Haesaerts'a i Arcady'ego *Regina Coeli* (Włochy, 1955), zrealizowany w klasztorze dominikanów S. Marco we Florencji na podstawie fresków Fra Angelica.

Znane są filmy związane z prezentacją kultu Maryi. Większość z nich dotyczy cudownych miejsc objawień maryjnych. W *La porta del cielo* (Włochy, 1945) Vittoria de Sici i Cesare Zavattiniego została pokazana pielgrzymka do Loreto. Twórca zrezygnował z odtworzenia objawień maryjnych i z pokazania postaci Niepokalanej, ale zainteresował się wiarą pielgrzymów wierzących w cudowną moc Maryi. W kinematografii niemieckiej do takich filmów należy *Unsere Liebe Frau* (1949, w reżyserii A. Kuttera) poświęcony miejscu pielgrzymkowemu w Altötting³⁰ Do objawień w Fatimie nawiązują obrazy Rafaela Gila *La Señora de Fatima* (Hiszpania, 1951) i Johna Brahma *The Miracle of Our Lady of Fatima* (Stany Zjednoczone, 1952)³¹ Georges Rouquier w filmie *Lourdes et ses miracles* (Francja, 1954) ukazał relacje trzech uzdrowionych osób, dzień pobytu w miejscu objawień oraz dwóch chorych, którzy poprzedniego dnia przypadkowo zostali sfilmowani, a później doznali cudownego wyleczenia. Krytycy podkreślają, że udało się w tym dziele wykształcić nowy styl przedstawiania rzeczywistości nadprzyrodzonej. Do tej grupy filmów należy też *The Song of Bernardette* w reżyserii Henry Kinga (*Pieśń o Bernardecie*, Stany Zjednoczone, 1943; na podstawie powieści Franza Werfela *Lied von Bernadette* z 1941 roku) i *La Señora de Fátima* (Hiszpania, 1951), którym zarzucano brak artystycznej subtelności w podejściu do misterium łaski i pominięcie istoty objawień Najświętszej Maryi

³⁰ A. S a n d n e r, *Marienlexikon*, t. II, St. Ottilien 1989, s. 470.

³¹ Tamże.

Panny, niemniej filmy te były polecane do projekcji w Polsce przez polskie Biuro Komisji Episkopatu w latach 1958-1962³² Ten artyzm wydobył natomiast reżyser Dellanoy w *Bernadette* (Francja, 1988) i *Pasja Bernadette* (Francja 1990).

Do problemu kultu maryjnego nawiązuje też pośrednio film *Third Miracle* (Trzeci cud, Stany Zjednoczone, 1999) w reżyserii Agnieszki Holland według scenariusza Johna Ramona i Richarda Vetere, którego bohater, ksiądz katolicki, ma za zadanie zbadać cud, mianowicie prawdziwość łez spływających z posągu Maryi, który znajduje się w podmiejskim klasztorze w Chicago.

W tej grupie filmów wyróżnia się polska produkcja *Wszystko będzie dobrze* w reżyserii Tomasza Wiszniewskiego. Film opowiada historię chłopca, sportowca, którego matka śmiertelnie zachorowała, ale mimo to główny bohater widzi szansę jej uratowania przez pielgrzymkę (odbytą w biegu) na Jasną Górę. Ma on nadzieję, że Maryja Częstochowska wynagrodzi jego ofiarę. Pokazana tu została niezwykła wiara i nadzieja w to, że Maryja jest największą pośredniczką łask.

W polskiej kinematografii³³ na uwagę zasługuje też film *Salve Regina* w reżyserii Ireneusza Plater-Zyberka (1935), poświęcony sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich, którego dodatkowym walorem jest oprawa muzyczna W. Macury. Rodzimą produkcją jest także długometrażowa *Obrona Częstochowy* (ok. 1936) w reżyserii Edwarda Puchalskiego, w której na tle obrony klasztoru jasnogórskiego został przedstawiony kult Matki Boskiej Częstochowskiej; Józef Lejtes w filmie *Pod Twoją obronę* (po 1932), opowiadającym o losach kalekiego lotnika, który odzyskał w sanktuarium władzę w nogach, ukazał wiarę narodu polskiego w orędownictwo i pomoc Maryi jako skutecznej pośredniczki łask. Jan Nowin-Przybylski zrealizował film o drugim ważnym dla Polaków sanktuarium maryjnym: *Ty co w Ostrej świecisz Bramie* (1937). Do tego rodzaju filmu należy dokumentalny obraz Piotra Morawskiego *Czarna Madonna z Saint Louis* (2001) poświęcony znanemu sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej, założonemu przez polskich franciszkanów w 1927 roku.

Postać Maryi pojawia się też w filmach, gdzie znajdują się jedynie nawiązania do Jej postaci, wizerunku z obrazu, do modlitw. Ciekawe miejsce zajął tu film francuski o charakterze religijnym, zrealizowany na podstawie powieś-

³² W L e s z c z y ń s k i, *Kościół i film. Z problematyki stosunku Kościoła katolickiego do filmu 1895-1963*, Warszawa 1966, s. 221.

³³ Zob. J e ż o w s k i, *Obecność Maryi w sztuce filmowej*, s. 936-937.

ci G. Bernanosa *Journal d'un curé de campagne* (*Dziennik wiejskiego proboszcza*), którego reżyserem był Robert Bresson. Postać tytułowa, ks. d' Ambricourt, podczas swego konania zamiast wpatrywać się w twarz Maryi, śledzi Jej odbicie w innych twarzach ludzkich. W tym nurcie pozostają też filmy niereligijne, np.: *La paloma*, *Pepita Jimenez*, *Rio Escondido*, *Nadzieja za dwa grosze*, *Rzym*, *Godzina 11*, *La Strada*. Z polskich na uwagę zasługuje *Konopielka* (1981) w reżyserii Witolda Leszczyńskiego, w którym Maryja pojawia się we śnie, zwiastując zmiany w życiu bohatera.

THE FIGURE OF MARY IN THE FILM

S u m m a r y

The Article presents rich material, starting from the beginning of existence of cinematography up to present time, giving a wide picture of Mary in cinema. In the first part there have been showed films which present Mary as foreground person, then are named the most important biblical films, especially those of the Passion, in which Mary acts in the stage of Anuntiation. Nativity of her Son and in the crucial moments of the mission of Jesus Christ, as well as on Via Crucis. Then, separately have been presented films, in which the figure of Mary fulfills a function in the background and is called indirectly in prayers, sighs or dreams. Besides, there have been presented some movie pictures inspired by fine arts, and then those connected with marial cult. The article includes also an analyse and some comments regarding more important stages with the participation of Mary.

Słowa kluczowe: Maryja, Józef, film biblijny, przekaz ewangeliczny, scena biblijna, pasja, Zwiastowanie, symboliczny obraz.

Key words: Mary, Joseph, Biblical Film, Gospel Message, Biblical Scene, Passion, Annuciaton, Symbol Image.